

## MEDIA SAVODXONLIKNI OSHIRISH USULLARI VA VOSITALARI

**Zoirova Xabiba Xamrokulovna**

Samarqand viloyati FVB Hayot faoliyati xavfsizligi o'quv markazi katta  
o'qituvchisi

**Annotatsiya:** Ushbu maqolada media savodxonlik tushunchasi, uning zamonaviy jamiyatdagi ahamiyati va media savodxonlikni oshirishning asosiy usullari hamda vositalari batafsil yoritilgan. Media savodxonlikni rivojlantirishda ta'lim, tanqidiy fikrlashni o'rgatish, faktlarni tekshirish, texnologik vositalardan foydalanish va axborot madaniyatini shakllantirish kabi jihatlar muhim ekani ko'rsatildi. Shuningdek, ijtimoiy tarmoqlar va media platformalarining media savodxonlikni oshirishdagi roli ham tahlil qilingan. Maqola zamonaviy axborot jamiyatida haqiqat va yolg'on axborotni ajrata olish muhimligini ta'kidlaydi hamda media savodxonlikni oshirish uchun samarali chora-tadbirlarni taklif etadi.

**Kalit so'zlar:** Media savodxonlik, axborotni tanqidiy baholash, faktlarni tekshirish, axborot madaniyati, ijtimoiy tarmoqlar, soxta yangiliklar, ta'lim va treninglar, texnologik vositalar, axborot xavfsizligi.

Zamonaviy dunyoda axborot oqimi juda katta va tez o'sib bormoqda. Har kuni internet, televideniye, radio, ijtimoiy tarmoqlar orqali minglab yangiliklar, maqolalar, videolar va boshqa turdagi ma'lumotlar bizga yetib keladi. Shu bois, media savodxonlik — ya'ni, axborotni tanqidiy fikrlash asosida qabul qilish, uning manbaini aniqlash, ishonchliligini baholash va yolg'on ma'lumotlardan himoyalanih — muhim ko'nikma sifatida namoyon bo'lmoqda. Ushbu insho media savodxonlikni oshirishning asosiy usullari va vositalarini yoritishga qaratilgan.

Avvalo, media savodxonlikning mohiyati haqida gapirish joiz. Media savodxonlik — bu axborot dunyosida har qanday ma'lumotni shoshilmasdan, har jihatdan o'rganib, uning qayerdan kelganini, nima maqsadda berilganini va qanchalik haqqoniy ekanligini aniqlash qobiliyatidir. Bu ko'nikma ayniqsa yoshlar orasida rivojlantirilishi zarur, chunki ular eng ko'p media manbalariga murojaat qiladi va noaniq axborotga osongina ishonib qolishi mumkin.

Media savodxonlikni oshirishning eng samarali usullaridan biri bu ta'limdir. Maktab va oliy o'quv yurtlarida media savodxonlik bo'yicha maxsus darslar tashkil etish kerak. Bu darslarda o'quvchilarga axborotni qanday tahlil qilish, manbasini qanday aniqlash va yolg'on yangiliklarni qanday topish o'rgatiladi. Shuningdek, ommaviy axborot vositalari, internet saytlari, ijtimoiy tarmoqlar kabi resurslarning afzalliklari va xavflari haqida ham ma'lumot beriladi. Ta'lim sohasida media savodxonlikni rivojlantirish uchun onlayn kurslar, vebinarlar va treninglar tashkil qilish ham muhim hisoblanadi. Bu treninglar nafaqat yoshlar, balki kattalar uchun ham foydalidir, chunki axborot texnologiyalari tez o'zgaradi va yangi tahdidlar paydo bo'ladi.

Media savodxonlikni oshirishning yana bir muhim jihati — axborotni tanqidiy baholash usullarini o'rganishdir. Bu jarayonda inson avvalo ma'lumot manbasining ishonchliligini tekshiradi. Misol uchun, ma'lumotni qayerdan olganingizni aniqlash, manba haqida ma'lumot to'plash juda zarur. Agar ma'lumot bir nechta ishonchli manbalarda ham tasdiqlansa, unga ishonch yanada oshadi. Bundan tashqari, faktlarni tekshirish ham zarur — bu uchun maxsus faktlarni tekshirish saytlaridan foydalanish mumkin. Masalan, Snopes.com, FactCheck.org kabi saytlar soxta yangiliklarni aniqlashda katta yordam beradi. Shuningdek, media savodxonlik doirasida rasm va videolarni ham sinchiklab tekshirish kerak, chunki bugungi kunda texnologiyalar yordamida media mahsulotlarni osongina tahrir qilish mumkin. Bu ma'lumotlarning qayerda va qachon olinganini aniqlash muhimdir.

Texnologik vositalardan foydalanish ham media savodxonlikni oshirishda muhim o'rin tutadi. Hozirgi kunda brauzerlarga o'rnatiladigan plaginlar yoki mobil ilovalar orqali ma'lumotlarning ishonchliligini avtomatik ravishda baholash mumkin. Shu bilan birga, sun'iy intellekt yordamida soxta yangiliklarni aniqlovchi tizimlar paydo bo'lmoqda. Bular media mahsulotlarning mantiqiy va texnik jihatdan tekshirishini amalga oshiradi. Bunday texnologiyalar media savodxonlikni oshirish jarayonini tezlashtiradi va kengaytiradi.

Media savodxonlikning asosiy maqsadi — axborot madaniyatini rivojlantirishdir. Buning uchun jamiyatda ochiq muhokamalar, debatlar tashkil etish muhimdir. Turli fikrlarni eshitish, ularni tanqidiy tahlil qilish odamlarning ongini ochadi va ularni manipulyatsiyadan himoya qiladi. Shuningdek, axborot xavfsizligi bo'yicha treninglar

ham media savodxonlikni oshirishga yordam beradi. Shaxsiy ma'lumotlarni qanday himoya qilish, onlayn maydondagi tahdidlarni qanday aniqlash va ulardan qochish bo'yicha bilimlarga ega bo'lish lozim.

Ijtimoiy tarmoqlar va media platformalari ham media savodxonlikda katta rol o'ynaydi. Bugungi kunda ko'plab ijtimoiy tarmoqlar yolg'on ma'lumotlarni aniqlash va bloklash uchun turli mexanizmlarni joriy etmoqda. Shuningdek, foydalanuvchilarga media savodxonlikni oshirish uchun ko'rsatmalar, qo'llanmalar, testlar taqdim etilmoqda. Bu platformalar orqali foydalanuvchilar o'zlarini yolg'on axborotdan himoya qilish usullarini o'rganmoqda.

Xulosa qilib aytganda, media savodxonlik zamonaviy axborot jamiyatida har bir inson uchun zarur ko'nikma hisoblanadi. Axborotni ehtiyotkorlik bilan qabul qilish, manbasini tekshirish va tanqidiy fikrlashni rivojlantirish orqali biz yolg'on ma'lumotlar oqimidan himoyalaniib, to'g'ri va haqqoniy ma'lumotlarga ega bo'lamiz. Media savodxonlikni oshirish uchun ta'lim, treninglar, texnologik vositalar, ochiq muhokamalar va ijtimoiy tarmoqlardagi imkoniyatlardan keng foydalanish lozim.

#### **Foydalanilgan adabiyotlar:**

1. Jenkins, H., Ford, S., & Green, J. (2013). Spreadable Media: Creating Value and Meaning in a Networked Culture. New York: New York University Press.
2. Hobbs, R. (2010). Digital and Media Literacy: Connecting Culture and Classroom. Corwin Press.
3. UNESCO. (2013). Global Media and Information Literacy Assessment Framework: Country Readiness and Competencies. Paris: UNESCO Publishing.
4. McGrew, S., Breakstone, J., Ortega, T., & Wineburg, S. (2018). Evaluating Information: The Cornerstone of Civic Online Reasoning. Stanford Digital Repository.
5. Wardle, C., & Derakhshan, H. (2017). Information Disorder: Toward an Interdisciplinary Framework for Research and Policy Making. Council of Europe Report.